

TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)

Uluslararası Hakemli Dergi Yıl: 2023/Bahar, Sayı: 4

ISSN 2792-0879

Alanya Halk Kültüründe Devenin Önemi* **

Özlem ÜNALAN***

Öz

Deve, Türklerin İslamiyet öncesinden itibaren hayatında yer alan ve mitolojik bir özelliği olan kutsal hayvanlardan biridir. Arap yaşam geleneğinde önemli bir araç olan devenin İslamiyet'in kabulünden sonra Türkler arasındaki önemi daha da artmıştır. Kültürlerarası etkileşim, Kur'an'da deveyle ilgili geçen ayetler, Hz. Peygamber döneminde devenin aktif kullanılması ve bir dönem hac görevinin develerle yapılması Türkler arasında devenin önemini artırmıştır. Diğer taraftan devenin hem taşımada hem de ulaşımda önemli rol oynaması ve insanların işini kolaylaştırması, deveyi diğer hayvanlardan ayrıcalıklı hâle getirmiştir. Fazla yük taşıyabilmesi, susuzluğa ve sıcağa dayanıklı hayvan olması gibi özellikleri de devenin göçerler arasında kullanımına vesile olmuştur. Günümüzde Yörük geleneğini devam ettiren Alanya halkı arasında da deve son derece kıymetlidir. Yörükler ulaşım araçlarının gelişmediği dönemlerde ulaşımı develerle sağlamıştır. Günlerce süren göçler ve ticaret seferleri develerle yapılmıştır. Yörük hayatında develerin aktif rol oynaması develeri özel ve anlamlı kılmıştır. Kutsal bir hayvan olarak nitelendirilen deveye karşı derin bir muhabbet ve saygı duyulmuştur. Deve koruyucu bir hayvan olarak düşünülmüş evliya ve melek olarak tasavvur edilmiştir. Halk arasında devenin yaşına ve cinsiyetine göre farklı kelimeler ortaya çıkmış mâniden efsaneye halk edebiyatı ürünlerinde deveye yer verilmiştir. Devenin tüyü, eti, sütü, idrarı, dışkısı, salyası ve kemiği değerli görülmüş ve bunlar çeşitli rahatsızlıkların tedavisinde kullanılmıştır. Bu çalışmada genel olarak Alanya halk kültüründe devenin yerine ve önemine değinilmiştir. Halk edebiyatı ürünlerinde, halk hekimliğinde, halk inanışlarında ve Alanya oyunlarında deveyle ilgili hususlara yer verilmiştir. Ayrıca günümüzde, Alanya'da devenin kullanım alanlarından söz edilmiştir. Yazılı kaynakların yanı sıra derleme çalışması neticesinde kaynak kişilerden elde edilen bilgiler ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler

Alanya, deve, halk kültürü, Yörük.

Deve, eski dönemlerden itibaren Türklerin hayatında önemli yeri olan hayvanlardan biridir. Türkler, bozkır kültürünün bir parçası olan develeri evcilleştirerek ondan çeşitli şekillerde faydalanmışlardır. Deveden çok yönlü faydalanılması ve deve çevresinde gelişen inanışlar, Türkler arasında deveyi önemli hâle getirmiştir. Göktürkler zamanından kalan kaya resimlerinde, deve figürleriyle karşılaşılması Türklerin deveye verdiği önemi göstermektedir (Ögel, 2000, s. 334). Ayrıca Yenisey Vadisi'nde tespit edilen mezar taşları üzerinde at vb. hayvan motiflerinin yanı sıra deve motiflerine de yer verilmiştir (Kaplan, 1991, s. 31). İslamiyet öncesinde şamanlar, deveyi "ongun" olarak nitelendirerek manevi yolculuklarında ulaşım aracı olarak kullanmışlardır (Roux, 2011, s. 64). Bazı

*Geliş tarihi: 13.04.2023

Kabul Tarihi: 05.05.2023

Atf: Ünalın, Ö. (2023). Alanya Halk Kültüründe Devenin Önemi. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 4: 12-29.

** Bu çalışmanın etik kurul kararı; Bayburt Üniversitesi Rektörlüğü, Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 12.08.2022 tarih ve 193 sayılı kararıyla alınmıştır.

*** Dr. Öğr. Üyesi., Bayburt Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, BAYBURT/ TÜRKİYE, E-posta: ozlemunalan@bayburt.edu.tr ORCID: 0000-0001-5345-6499

Şamanist figürlerde savaş ilahı Kızagan Tengere deve ile ilgili sembolize edilmiştir. Altaylı şamanlar da savaş tanrısı Kızagan Tengere’yi kırmızı yularlı, erkek bir devenin sırtındaki biri olarak tasavvur etmişlerdir (Çoruhlu, 1995, s. 95).

Deve, İslamiyet’ten sonra da Türkler arasında kutsal bir hayvan olarak görülmeye devam etmiştir. Araplar arasında uğur getirdiğine inanılan, dayanıklılığı ve gücü temsil eden deve, göçebe yaşayan Araplar için de son derece önemli olmuştur (Ünalın, 2023, s. 100). Tıpkı Türklerde olduğu gibi Araplar da deveyi taşıma ve ulaşım aracı olarak kullanmışlardır. Kuyulardan sular develerle çekilmiş ve Arap seyyahlar seyahatlerini develer eşliğinde gerçekleştirmişlerdir. Örneğin Osmanlı dönemi Arap seyyahlarından Ebû Sâlim el-Ayyâsî ve Abdulganî en-Nâblusî seyahatlerinde deveden yararlanmışlardır. Bunda Arap coğrafyası etkili olduğu gibi Cahiliye döneminden itibaren develere verilen ehemmiyet ve deve çevresinde gelişen inanışlar da etkili olmuştur (Ünalın, 2022, s. 919-922). Kutsal topraklara yapılan hac görevi develer eşliğinde gerçekleştirilmiştir. Böylece İslamiyet öncesinde “ongun” olarak görülen deve, İslamiyet’in kabulü ve Araplarla olan etkileşimle daha önemli hâle gelmiştir. Dolayısıyla Türklerde deveye yüklenen kutsiyet; eski Türk inanışlarından, Kur’an’ı Kerim’de deve ile ilgili geçen ayetlerden, eskiden hacca deve ile gidilmesinden ve taşımadan ulaşımın bir çok alanda kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca deve, Türk sanatında gök unsuruna karşılık gelen hayvanlar arasında düşünülmüş özellikle erkek develer bu konuda kabul görmüştür (Çoruhlu, 2014, s. 217).

1. Alanya Yörük Geleneğinde Devenin Yeri

Deve, Yörük geleneğinin mukaddes bir mirasıdır. Yörük geleneğini değişen yaşam şartlarına bağlı olarak devam ettirmeye çalışan Alanya Yörükleri, eskiden göçlerini develer eşliğinde yapmışlardır. Develer göç yollarında Yörüklere arkadaşlık etmiştir. Henüz ulaşım araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde yayladan sahile, sahilden yaylaya yapılan göçler günler sürmüştür. Göç öncesinde develerin havutları onarılıp çanları takılmıştır (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022). Göçün büyük bir bölümü deve sırtında yapılmış ve yayla için tedarik edilen eşyalar develerle taşınmıştır (M. Ş. kişisel görüşme, 12.07.2022). Alanya Yörüklerinin develer eşliğinde yaptıkları göç şu dörtlüklerle ifade edilmiştir:

“Deveyi çeksinler gelinli kızlı

Yayla yolunda koyunlu kuz’lu

Çadırlar kurulur kilimi yazlı

Durmadan arkadaşları sorardık

Develer ala kilim ala çuvallı

Kızlar silahlı, gelinli kovalı

Tahtalı yokuşunda eli develi

Uğrun uğrun Tahtalıya varırdık

Yanık yanık çalar çoban kavalı

Gelinler dinlerdi eli develi

Ağalı, hocalı, hacılı, beyli

Kimi atlı kimi yaya yürürdük” (Yıldız, t.y., s. 117).

...

Alanya Yörükleri, göç esnasında deveyle çok fazla vakit geçirmiş ve konaklanan yerlerde deveyle birebir ilgilenmişlerdir. Bu nedenle deve, Yörükler için yalnızca bir araç olmamış aynı zamanda bir yoldaş, dost vazifesi görmüştür (H. A., kişisel görüşme, 04.08.2022). Alanya düğünlerinde, düğün için gerekli olan odun vb. malzemeler ve gelinin çeyizi develerle taşınmıştır (H. A., kişisel görüşme, 22.07.2022). Erkek tarafı rengarenk süsledikleri develerle gelin almaya gitmiştir (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022). Deve, Alanyalı tüccarlar için de önemli bir araç olmuştur. Alanya'daki tüccarlar, develer eşliğinde kervan yollarından Tuz Gölü'ne giderek Alanya'ya tuz getirmişler ve getirilen tuzları Gündoğmuş ve Antalya köylerinde satmışlardır (Er, 1996, s. 360). Bütün göçebe Türk boyları gibi Alanya Yörükleri de devesiz bir hayatı düşünememişlerdir ve deveye bir arkadaş, sırdaş gözüyle bakmışlardır (M. Ö., kişisel görüşme, 06.08.2022). Bu durum deveye özel bir sevgi duyulmasına ve önem verilmesine sebep olmuştur. Deve yavrusu çadırın veya evin en uygun bölümüne konulmuş bebek gibi sarılarak muhafaza edilmiştir. Ortalama 20-25 gün özenle bakılmış ve her acıktığında anne devenin yanına götürülerek yavru devenin doyması sağlanmıştır (Gönüllü, 1993, s. 75). Alanya'da Yörükler evlerinin yanına veya altına develer için “develik” veya “deve gedeği” adı verilen özel yapılar yapmışlardır. Diğer hayvanların ahırlarından farklı olarak bu yapıların kapıları ve tavanları yüksek inşa edilmiştir. Develere yedirilen bitkiler de yörenin iklimine uygun o bölgede yetişen otlardandır. Kenger, azgan, pıynar, gövelek develerin başlıca yiyecekleridir. Ayrıca develerin bağışıklık sisteminin güçlü olması için onlara zaman zaman tuz yedirilmiştir (Hacıhamdioğlu, 1997, s. 13). Alanya'da Nevruz deveye su verme dönemi olarak bilinir. Nevruz zamanı gelip karlar kalktığında develere su verilir (Gönüllü, 1997a, s. 10).

Alanya Yörüklerinin ruhi, içtimai ve iktisadi hayatında önemli bir rol oynayan deve, mahallî halk kültüründe de izler bırakmıştır. Deveyle ilgili çeşitli terimler geliştirilmiş deyim ve atasözlerinde deveye yer verilmiştir. Deve üzerine mâniler söylenmiş, türküler yakılmış ve efsaneler anlatılmıştır. Nazardan, bolluk ve berekete birçok inanışta deve yer almıştır. Ayrıca Alanya Yörükleri çeşitli hastalıklarına şifa bulmak için deveden yararlanmışlardır.

Günümüzde Alanya Yörükleri teknolojik gelişmeler, modern yaşam düzeninin getirdiği değişimler, çeşitli sosyal ve ekonomik sebepler nedeniyle göçlerini develer eşliğinde gerçekleştirmese de deveyle ilgili inanışlar ve uygulamalar Alanya halkı arasında varlığını sürdürmektedir. Yavru deveye verilen isimler küçük çocukları severken birer sevgi ifadesi olarak kullanılmaktadır. Örneğin küçük erkek çocuğu “köşek”, biraz büyüdüğünde “lökü” veya “löküm”; kız çocuğu da “maya” olarak sevilmiştir (Çolak, 2017, s. 19). Günümüz Alanya mânilerinde, türkülerinde, sözcüklerinde, halı ve kilim dokumalarında ve seyirlik oyunlarında deve kültürünün izlerini görmek mümkündür. Ayrıca develer bir ulaşım aracı olmaktan ziyade artık turistik amaçlı yetiştirilir. Turistik deve işletmecileri, Alanya’ya gelen yerli ve yabancı turistlere deve turu yaptırıp onların develerle fotoğraf çekinmelerini sağlarlar. Bu işletmeciler çoğunlukla Sugözü Mahallesi’nde bulunur. “Deveci” adı verilen kişiler de güreştirmek için güreş develeri besler (Davulcu, 2020, s. 232). Alanya Belediyesi 2014 yılında *Deve ile Turistik Faaliyette Bulunan Hayvan İşletmelerinin Çalışma Esas ve Usulleri Yönetmeliği*’ni yayımlamıştır (URL-1). Günümüzde Alanya’daki çeşitli mevkilere ve yerleşim yerlerine deveyle ilgili isimler verilmiştir. Deve Boynu, Deve Gediği (Deve Taşı), Deve İni, Deve Beleni ve Köşek Muharı ve Deveciler Sokak söz konusu bu mevkilere örnek verilebilir (Gönüllü, 1996, s. 20). Ayrıca Develiler Camisi ve Develiler Otel gibi yapıt ve işletme isimleri de bulunur. Bunlar da yine Alanya’da develere verilen ehemmiyetin bir göstergesidir.

Bu çalışmada Alanya Yörükleri arasında deveye verilen önemden ve Alanya halk kültüründe devenin yerinden söz edilecektir. Deveyle ilişkili sözcüklere, halk hekimliğinde deve ürünlerinden yararlanılmasına, deveyle ilgili inanışlara, deyim ve atasözlerinde devenin kullanımına yer verilecektir. Devenin geçtiği mâniler, türküler, şiirler ve efsaneler örneklerle izah edilecektir. Seyirlik oyunlarda ve çocuk oyunlarında gerek terminolojik manada gerekse bir araç olarak devenin kullanımından bahsedilecektir. Bu çalışmanın amacı göçebe yaşam tarzında meydana gelen bazı değişimlere rağmen Alanya Yörükleri arasında deveyle ilgili kültürel hususların devam ettiğini göstermektir.

Çalışmada konuyla ilgili literatür taraması yapılmış özellikle Ali Rıza Gönüllü, Haşim Yetkin gibi Alanya araştırmacılarının çalışmalarından yararlanılmıştır. Ayrıca Bayburt Üniversitesi’nden alınan etik kurul izni doğrultusunda, 15 Ağustos-10 Ekim 2022 tarihleri arasında Alanya’nın mahallelerinde ve yaylalarında halk inanışları üzerine bir saha çalışması yapılmıştır. Söz konusu çalışma içinde Alanya halkından deveyle ilgili inanışlar ve ritüeller derlenmiştir. Gözlem ve görüşme yöntemleri uygulanmış, konuyla ilgili hazırlanan sorular kaynak kişilere yöneltilerek çeşitli veriler elde edilmiştir. Deveyle ilgili inanışların tespitinde, zaman zaman katılımlı gözlemde bulunulmuştur. Yazılı ve sözlü kaynaklardan elde edilen veriler bu çalışmada bir araya getirilmiştir.

2. Deveyle İlgili Sözcükler

Türk kültüründe deveye verilen ehemmiyet deve etrafında çeşitli terimlerin oluşmasına neden olmuştur. Alanya’da da deve; yaşına, cinsiyetine, davranışına ve durumuna göre çeşitli kelimelerle adlandırılmıştır. Devenin çiftleşmesi “bastırmak”, devenin hamile kalması “gayma”, düşük veya ölü doğum yapması “bırakmak”, doğurması ise “bodlamak” fiilleri ile ifade edilir (Gönüllü, 1988, s. 33). Gebe deveye “bodlacı”, deve yavrusuna “boduk” adı verilir. Sıfır-bir yaş arasındaki deve yavrusuna da “köşek” denilir (Soysal, 2016, s. 22, 107). “Beserek” melez olan erkek deve, “daylak” iki ya da üç yaşındaki erkek deve, “buhur” çift hörgüçlü tüylü erkek deve ve “girinci” iki ile yedi yaş arasındaki erkek, boz devedir (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 23-24). Tüylü dişi deve “maya” olarak isimlendirilir. “Gayalık” adı verilen dişi deve türü de vardır (Soysal, 2016, s. 59, 115). Yörükler arasında beserek ve maya deve zenginlik işareti sayılır. Göçünde beserek ve maya deve olanın zengin olduğu söylenir (Aras, 2014, s. 8). Boz devenin yedi yaşından sonra aldığı isim ise “lök” sözcüğüyle karşılır. Lök deve Alanya Yörükleri arasında melek, evliya olarak nitelendirilir. Lök deve on yaşından sonra *koca deve* olarak isimlendirilir (Hacıhamdioğlu, 1997, s. 12). Lök devenin çıkardığı ses halk takviminde mart soğğunun geldiğini gösterir. “Lök öttü martın dokuzu geldi, denilir. Mart dokuzu kışın son günleridir. Mart dokuzu geldiğinde lök kızan olur. Sapadere Mahallesi’nde Mart dokuzunun geldiği, devenin çıkardığı sestten anlaşılır.” (Vural, 2020, s. 46). “Çavın” devenin erkeklik organıdır (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022). Devenin çişini yapması “gaşanma” kelimesiyle karşılanmış; “gaşanma yeri” de yayla göçü esnasında devenin dinlendiği yer olarak izah edilmiştir (H. A., kişisel görüşme, 22.07.2022). Ayrıca devenin yattığı ahıra “develik”, devenin çeşitli mevkilerde yattığı özel yerlere de “çökek” denilmiştir (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 41). Yumurtaları alınmış tüylü deve “celep”, yumurtaları alınmış boz deve de “iğdi” olarak isimlendirilir. Devenin öfkelenip saldırmasına “kiniklemek” denilir (Gönüllü, 1993, s. 75-76). Yeni doğmuş yavru develeri soğuktan korumak için devenin üzerine yünden dokunmuş bir çul atılır. Bu çula “köpen” adı verilir. Ayrıca köpen, göç eden develerin terleyip hastalanmaması için de kullanılır. Devenin hörgücünün rahat büyümesi için köpenin hörgüç bölümü delik yapılır (Soysal, 2016, s. 106).

3. Deyim ve Atasözlerinde Deve

Göçebe Yörüklerin yaşamında önemli rol oynayan deve üzerine Alanya’da çok sayıda deyim ve atasözü söylenmiştir. Bunların bir kısmı günümüzde devenin yaygın olmaması sebebiyle unutulurken bir kısmı halk arasında kullanılmaya devam etmektedir. Çok yüksek sesle, haykırırcasına bağırınlar için “tuz devesi gibi bağırarak” deyimi kullanılır (H. G., kişisel görüşme, 09.07.2022). Kiminin parası kiminin duası olarak bilinen atasözü Alanya’da “kiminin devesi kiminin duası” olarak ifade edilir (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022). Bir kişinin altından kalkamayacağı işi yaptırmak “deveye hendek attırmak” deyimiyle anlatılır (M. Ş., kişisel görüşme, 06.08.2022). “Derdi olmayan derbentteki deveyi görmez” atasözü derdi olan insanın derdini çözmek için arayış içinde olmasını ve çözüm yolları geliştirmesini ifade eder (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022). “Deve çanı gibi çan çan etmek” çok fazla konuşmayı ima eder (H. Ö., kişisel görüşme, 19.07.2022). Birbirlerine bakıp bir şeyler

öğreneceğini anlatmak için “deve deveden geviş, kız kızdan naaş öğrenir” denilir (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 328). “Midyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan olmak” deyimini; Alanya’da, “deve kulak ararken boynuzdan olmuş” deyiminiyle söylenir (M. Ş., kişisel görüşme, 12.07.2022). Bir şeyi abartmak anlamında “yok devenin pabucu” denilir (A. D., kişisel görüşme, 12.08.2022). Bir işin sonuna gelmek manasında “deveyi yüzüp kulağına gelmek”, az emekle çok para kazanmak manasında ise “deve garnı yarmak” deyimini kullanılır (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 185). Bu deyim ve atasözlerinin dışında Alanya’da deveyle ilgili söylenen diğer deyim ve atasözleri şu şekildedir:

“Deve çökeğe çöker.” (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022).

“Deveciden doğacı ancak bu kadar olur.” (A. D., kişisel görüşme, 12.08.2022).

“Lök kazanır, beserek yer.” (A. Ö., kişisel görüşme, 24.08.2022).

“Deveden düşen ölmemiş de eşekten düşen ölmüş.” (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022).

“Deve yük götürür, köpek solur.” (V. Ö., kişisel görüşme, 03.09.2022).

“Devenin havudu kendine yük olmaz.” (H. Ö., kişisel görüşme, 19.07.2022).

“Deve ne kadar gitse ögrünü gözedir.” (H. A., kişisel görüşme, 22.07.2022).

“Devenin yemediği ot başına vurur.” (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 353).

“Köşekli deve, buzağılı inek, çocuklu karı dağda kalmaz.” (N. Ö., kişisel görüşme, 11.07.2022).

“Devenin çanı bile dengi dengine öter.” (M. Ş., kişisel görüşme, 12.07.2022).

“Deveyi yardan ayıran bir tutam ottur.” (H. G., kişisel görüşme, 09.07.2022).

“Devenin dişi Arabın yaşı olmaz.” (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 329).

“Deveye diken batmaz, su içerken batar.” (Gönüllü, 1993, s. 77).

“Deveden olur köşek, insandan olur uşak.” (V. Ö., kişisel görüşme, 03.09.2022).

“Devede de boy var amma kırkını bir eşek çeker.” (A. Ö., kişisel görüşme, 24.08.2022).

“Deveci ile görüşen kapısını büyük açmalı.” (N. Ö., kişisel görüşme, 11.07.2022).

“Deve: ‘Yerden kalkması olmasa dünyayı yükleseler götürürdüm üstüme’, demiş. (H. A., kişisel görüşme, 04.08.2022).

“Deve Kâbe’ye gitmekle hacı olmaz.” (Gönüllü, 1993, s. 78).

“Bir katarda iki lök etmez.” (H. İ., kişisel görüşme, 08.09.2022).

“Besereksiz katar, gelinsiz göç, kısır koyunsuz sürü, erkeçsiz davar makbul değildir.”

“Deve dengiyle güreşir.” (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022).

“Deve kalkmaz, çanı ötmez.” (Gönüllü, 1993, s. 77).

“Lök gibi oturmak.” (Hacıhamdioğlu, 2009, s. 234).

4. Mânilerde, Türkülerde, Halk Şiirinde ve Efsanelerde Deve

Deve, Alanya Yörüklerinin hayatında öyle önemli bir yer edinmiştir ki bu durum Alanya'nın mânilerine, türkülerine, şiirlerine ve efsanelerine de yerleşmiştir. Develere ve deve çeşitlerine verilen isimler mânilere ve türkülere konu olmuştur. Aşağıdaki dizeler deveyle ilgili mânilere örnek olarak verilebilir:

“Develer gider çöle
Turnalar uçar göle
Sitem etme esmere
Hemen der güle güle.” (N. Ö., kişisel görüşme, 11.07.2022).

***

“Devem var hecin gibi
Bıyıkları var cisim gibi
Ağla sunam ağla
Anamla babam gibi.” (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022).

***

“Hava inler derinden
Şimşek atar yerinden
Al develer tez gel
Ben geçtim karımdan

***

Kırk dönmenin yolunda
Al beserek elinde
Ne yatan Mevlüt Efe
Malın tellal elinde.” (Gönüllü, 1993, s. 77).

Alanya halkının diline ve kültürüne yerleşen deve; türkülerde de kendine bir yer bulmuştur. Alanya Keşefli Mahallesi'nden bir Yörük kızı bir Yörük genci ile kaçar. Kızın abileri Ermenek civarında gençleri yakalar ve kızı, gencin elinden alırlar. Delikanlıyı da orada öldürürler. Delikanlının ölmeden önce söylediği şu sözler halkın arasında türkü olup dilden dile yayılır:

“Alanya'da boz develerim bozulaşır
Ermenek civarında koyunlarım kuzulaşır
Göz göz olmuş yaralarım işlesin
Ben ölürsem nazlı yârim nişlesin.” (Korum, 1996, s. 388).

Develer eşliğinde yazın yaylalara kışın da sahile yapılan yayla göçü türkülere de konu olmuştur:

“Bu yolları çiğnedim geldim doya doya

Sana geldim sana derince kaya
Buralardan geçti mi bir sarı maya
Gökyurt yaylasında gez menni menni (Gönüllü, 1993, s. 77).

***

“Gökyurt’tan aldım yazın havasını
Yel köprüden yüklettim kızın devesini
Bir yâr yitirdim arayıp giderim
Ekimde bir tutam gülüm var tüter giderim.” (Korum, 1996, s. 388).

Alanyalı halk şairleri Yörük geleneği üzerine yazdıkları şiirlerde develerle yapılan göçten de söz etmişlerdir. Ayrıca şiirlerinde eskiden develer eşliğinde yapılan göçlere duydukları özlemi dile getirmişlerdir. Örneğin Alanyalı şair Hacı Hasan Aras, *Yörük Göçü-I* isimli şiirinde develerle yapılan eski göç geleneğinden söz etmiştir:

“Gecenin yarısında kalksam
Deveyi yükleyip göçü çeksem
İyi otlu bir gonağa yıksam
Kütüğü çatıp ateşi yaksam eskisi gibi

...

Deveyi çökerip ala çuvalı çatsam
Boz eşşeğe binip heybeyi atsam
Taş plaklı gramofonu içine gatsam
Gonaklarda çalsam eskisi gibi

...

Deveyi çekip bir de oduna gitsem
Yüklemeden tilleyi de atsam
Odundan gelince birazcıkta yatsam
O çadırın altında eskisi gibi” (Aras, 2014, s. 7).

Alanya’da deveyle ilgili çeşitli efsaneler de anlatılır. Bu efsanelerin büyük bir bölümü Alanya’daki evliyalarla ilgilidir. Alanya’nın Fakırcalı Mahallesi’nde bulunan Tepecik Evliyası’nın deveyi ve deveye ait hiçbir şeyi sevmediği rivayet edilir. Bunun sebebi de hakkında anlatılan efsanede saklıdır:

“Tepecik Evliyası bir gün iki kızı, eşi ve oğlu ile yaylaya göç ediyormuş. (Bugünkü adıyla Yeniköy Yaylası’ndan) Yolculuk esnasında bunları bir deve kovalamış. Bunlar kaçmaya başlamış. Zatın oğlu Davut, kaçarken geride kalmış ve ölmüş. Evliya ve ailesi kaçmaya devam etmiş, Cebeli Tarık denilen boğazı geçtiklerinde zatın kuşağı çözülerek belinden düşmüş. Daha sonra arkalarından gelen yöre halkı bu kuşağı görmüşler ama kuşak onlara yılan suretinde görünmüş. Halk yılanı görünce onu öldürmek için taşlamaya başlamış. Atılan taşlarla bir taş yığını meydana gelmiş. Bu taş yığını hâlâ durmaktadır. Diğer taraftan evliya ve ailesi kaçmaya devam ediyormuş. Bugünkü makamın olduğu

yere gelince evliya ve eşi ölmüş oraya gömülmüşler. Kızları kaçmaya devam etmiş. Evliya da onların karşısındaki tepede vefat ederek oraya defnedilmiş.” (Türktaş, 1997, s. 12).

Efsanede, Tepecik Evliyası'nı ve ailesini bir deve kovalayıp onların ölümlerine sebep olduğu için Tepecik Evliyası'nın deve ve devenin tüyünü sevmediği rivayet edilir. Türbeyi ziyaret edenlerin yanında deve yünü veya devenin herhangi bir şeyi varsa evliyanın gelen ziyaretçiyi huzursuz edeceğine inanılır. (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022; A. Ö., kişisel görüşme, 24.08.2022). Bununla ilgili olarak çok sayıda efsane anlatılır: “Bir karı koca çocuk sahibi olmak için Tepecik Evliyasına gider ve geceyi orada geçirir. Gece yarısında büyük bir gürültü olur ve uğuldama sesleri gelir. Sağa sola bakıp anlam veremezler, o esnada türbeye gelen başka biri üzerlerinde deve yünü olup olmadığını sorar, türbeye ziyarete gelen biri yanında deve yününden yapılmış battaniye getirmiştir. O battaniye türbeden dışarı atılır ve uğultular kesilir.” (İ. S., kişisel görüşme, 12.08.2022). Tepecik Evliyasıyla ilgili bilinen bir başka efsane de yine deveyle ilgilidir:

“Koç Davut'un güzeller güzeli bir hizmetçisi varmış. Öyle güzelmiş ki bakanlar bir daha bakarmış. Kızın seveni olduğu kadar güzelliğini kıskanıp sevmeyeni de çokmuş. Bir gün bir deve bu kıza saldırmış. Kız devenin ayakları altında can vermiş. Koç Davut bu duruma çok üzülmüş. Köyden uzak bir tepeye kızın mezarını yapmış. Aradan çok geçmeden köye bir kıtlık hâsıl olmuş. Köy fakirleşmeye başlamış. Köyün adı da bundan Fakırcalı olarak kalmış. Köy halkının aklına tepedeki mezar gelmiş. Bunun üzerine halk mezara çıkıp af dilemiş, mezarın üzerine de bir türbe yaptırmış. Çok geçmeden köylünün fakirliği bitmiş, köye bir bolluk bereket gelmiş.” (Koçakoğlu, 2017, s. 42-43).

Tepecik Evliyasıyla ilgili anlatılan efsaneler yukarıda verilen örnek efsanelerde olduğu gibi genellikle evliyanın deve ile yaşadığı kötü tecrübe üzerinedir. Bu nedenle de Tepecik Evliyasını ziyarete gidenler yanlarında deveyle ilgili hiçbir şey götürmezler (İ. S., kişisel görüşme, 12.08.2022).

5. Alanya'da Deveyle İlgili İnanış ve Uygulamalar

Halk inanışları, toplum tarafından kabul gören nesilden nesile aktararak geçmişten günümüze yaşamaya devam eden din dışındaki inanışlardır (Sever, 2016, s. 45). Her bir halk inanışı bir tecrübenin ürünüdür ve bir yaşanmışlığa dayanır. Alanya'da devenin kutsal olarak görülmesi ve ona önem verilmesi deve etrafında birtakım inanışların ve ritüellerin gelişmesini sağlamıştır. Alanya'da deveye mübarek hayvan olarak bakılır. Hatta deve; bir evliya, bir melek olarak nitelendirilir (A. Ö., kişisel görüşme, 24.08.2022). Özellikle boz develerin melek olduğuna inanılır (H. A., kişisel görüşme, 22.07.2022). Deve, kutsal bir hayvan olarak görüldüğünden zevk için öldürülmez, dövülmez; deveye işkence yapılmaz ve küfredilmez. Deveye zarar verenlerin mutlaka başına bir iş geleceği düşünülür (Hacıhamdioğlu, 1997, s. 139). Devenin yünü lüzumsuz işlerde kullanılmaz. Ayakaltında çiğnenmemesi için deve yününden kilim ve çul yapılmaz. Ayrıca deve yünü göbekten aşağı tutulmaz (Gönüllü, 1993, s. 78).

Devenin Alanya Yörükleri için koruyucu ve kollayıcı bir yeri vardır. Deve, sahibini veya ev halkını her türlü musibetten korur (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022). Devenin düşman ve yabani hayvanların yanında cin, şeytan gibi olağanüstü varlıklardan koruduğuna inanılır. Devenin olduğu yere

cin, şeytan gibi varlıkların gelmeyeceği düşünülür. Bu nedenle eskiden bütün Yörükler evlerinin önünde veya ltında erkek deve beslemişlerdir (Gönüllü, 1993, s. 78). Üzerinde deve yünü bulunan yolcu veya çobana kötü varlıkların yaklaşmayacağına inanmışlardır (N. Ö., kişisel görüşme, 11.07.2022).

Devenin tüyü ip hâline getirilip üç kere kabre dolandırılırsa o kabre haşerelem giremez. Bu uygulama deve dışkısıyla da yapılır. Mezara yeni gömülen cenazeyi sırtlan veya başka bir yabancı hayvanın mezarından çıkarıp yememesi için devenin dışkısı top haline getirilip bir ipe dizilir ve mezarın başına asılır. Ayrıca devenin dışkısı bir miktar katranla bir kabın içinde kaynatılır, elde edilen karışım mezar taşına sürülür (Gönüllü, 1993, s. 78). Bu şekilde yeni gömülen ceset, yabancı hayvanlardan korunmuş olur.

Deve yünü nazardan korunmak için gerçekleştirilen ritüellerde de kullanılır. “Şih köyünün, Göktekeli Yaylası’nda bulunan üç ardıç ağacına, yoldan geçenler kendilerine ve hayvanlarına nazar olmaması ve güç kazanarak, kötülüklerden korunmak için deve tüyü bağlarlar.” (Gönüllü, 1994, s. 376).

Alanya halkı nazardan korunmak için deve yünüyle çeşitli ritüeller geliştirdiği gibi develerini nazardan korumak için de çeşitli uygulamalarda bulunmuştur. Yörüklere göre deve kıymetli olduğu için onu nazardan korumak gerekir. Deveyi nazardan korumak için çaltı çekirdeği, arı kaşı, dağın ağacından koparılan küçük bir dal ve şap bir bezin içine konularak devenin boynuna veya havuduna asılır (Yıldırım, 2015, s. 110). Ayrıca deveye nazar değmemesi için devenin semeri dağın ağacından yapılır veya semerine zakkum dalı konulur (Gönüllü, 1994, s. 376). Deve yavru olduğu zaman yavrusu bir bebek gibi muhafaza edilir. Evin münasip bir yerinde ona yer hazırlanır. Yavru deve çok sevimli olduğu için onu nazardan korumak gerekir. Bunun için de yavru devenin boynuna nazar boncuğu takılır. Bazen de içinde anne devenin dışkısının ve çörekotunun yer aldığı mavi bezden yapılmış bir çeşit muska hazırlanır ve bu muska devenin boynuna asılır (Gönüllü, 1993, s. 77).

Alanya’nın bazı köylerinde devenin bolluk ve bereket getirdiği düşünülür. Yeni alınan un ve buğday bir müddet devenin üzerinde bekletilir (N. Ö., kişisel görüşme, 11.07.2022). Benzer şekilde devenin havuduna tahıl ve un çuvalları yüklenir. Bu uygulama yapıldığında da bereketi ifade etmek için “un Barçın Yaylası’ndan sahile iner, arttığı tekrar Barçın’a çıkar” denilir (Gönüllü, 1993, s. 78). Devenin bastığı toprak bereketli olacağı düşünülür (M. Ö., kişisel görüşme, 06.08.2022). Ayrıca inanışa göre devenin taşıdığı tuz bir yıl yeter (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022).

Alanya doğum geleneklerinde de deveyle ilgili inanışlarla karşılaşılır. Hamileyken deveye bakan kadının, bebeğinin dudağının yarık olacağı söylenir (Ünalın, 2021, s. 308).

Rüyada deve görmek hayra yorulur ve bir evliyaya işaret eder (Gönüllü, 1997b, s. 16). Rüyada deve görülen yerde bulunan bir türbe veya evliya mezarı ziyaret edilir. Burada namaz kılınır ve buraya para bırakılır (V. Ö., kişisel görüşme, 03.09.2022). Köklem Dede türbesini ziyarete gelenler ziyaret sonrasında türbeyeye deve yünü bağlarlar (Ünalın, 2021, s. 154).

Alkol bağımlısı kişilere devenin ağzından çıkan köpük yedirilirse o kişinin bir daha içki içmeyeceğine inanılır (Hacıhamdioğlu, 1997a, s. 13).

Deve gübresinin bahçelerde ısırgana yol açtığı düşüldüğü için devenin gübresi bahçeyi gübrelemede kullanılmaz (Soysal, 2016, s. 59).

Yağmur yağdırma ritüellerinde deve gübresinden yararlanılır. Yağmur yağması için mahalle çocukları aralarında grup oluşturur. Gruptaki herkes devenin dışkısını bir ipe dizer. Bu ipi bir sırığa sarar ve sırığın ucuna da kırmızı bir bez bağlar. Sonra çocuklar grup hâlinde köye dağılır. Her evin kapısı çalınıp evlerden un, bulgur, yağ istenir. “Yelli yelemeç bulgur bulamaç, verenin ak başlı oğlu, vermeyenin laf tutmaz kızı olsun” diyerek herkesin kapısı gezilir. Elde edilen malzeme deve gübresinde pişirilip yenilir (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022).

6. Devenin ve Deveyle İlgili Ürünlerin Halk Hekimliğinde Kullanılması

Halk hekimliği, hastalıklardan korunmak ve hastalıkları tedavi etmek için uygulanan gerçekçi ve büyüsel yöntemlerin tamamıdır. Alanya halkı arasında devenin her şeyi kıymetlidir. Devenin sütü, eti, kemiği, yünü, ağzından çıkan salyası, köpüğü hatta idrarı ve dışkısı birçok hastalığa şifa olarak görülür. Devenin kendisi ve deveyle ilgili bu ürünler, gerçekçi ve büyüsel yöntemlerle hastalıkların tedavisinde kullanılır. Gerçekçi yöntemler doğrultusunda hayvanların etinden, sütünden, yumurtasından, derisinden, tüyünden, kanından, dışkısından, idrarından, kemiğinden ve çeşitli organlarından istifade edilir.

Çeşitli cilt rahatsızlıklarının tedavisinde devenin idrarına, salyasına ve derisine başvurulur. “Temre” adı verilen cilt rahatsızlığının tedavisinde deve idrarından yararlanılır (Soysal, 2016, s. 59). Benzer şekilde erkek devenin idrarının siğil üzerine sürüldüğünde siğilin yok olacağına inanılır (H. A., kişisel görüşme, 22.07.2022). Devenin ağzından çıkan salya bir tasa konulur. Üzerine de bir bardak su ve bir tutam tuz ilave edilir. Bu karışım bir gece ayazda bekletir ve ertesi günü siğil üzerine sürülür (A. D., kişisel görüşme, 12.08.2022). Ayrıca siğili tedavi etmek için devenin idrar ve salyası karıştırılır, içine bir miktar tuz atılır ve bu karışım bir gece ayazda bekletilir. Daha sonra bu karışım ile siğil olan bölge üç kez yıkanır (Gönüllü, 1996, s. 20). Kurdeşen tedavisinde kaşıntının olduğu bölgeye deve idrarı sürülür (Ünalın, 2021, s. 255). “Göğündürme” adı verilen gece yanıklarının tedavi etmek için devenin dışkısı ezilir ve yara üzerine sürülür (Gönüllü, 1996, s. 20). Benzer şekilde gece yanığını tedavi etmek için devenin derisi yanık üzerine sarılır (M. G., kişisel görüşme, 04.08.2022).

Çocuk hastalıklarının tedavisinde devenin kendisi, yünü, eti, salyası ve kemiği kullanılır. Altını ıslatan çocuğa deve eti yedirilir (N. Ö., kişisel görüşme, 11.07.2022). Ayrıca altını ıslatan çocuğun beline deve yünü bağlanır (Ünalın, 2021, s. 208). Hasta çocuk çöken devenin üzerine oturtulur. Çocuğun başından aşağı üç kez su dökülür. Çocuğun elbiseleri değiştirilir ve çocuğa yeni elbiseler giydirilir (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022). Konuşmayan çocuğa devenin salyası suyla karıştırılıp içirilir (İ. S., kişisel görüşme, 12.08.2022). Yürüyemeyen veya konuşamayan çocuklar devenin altından geçirilir (A.

Ö., kişisel görüşme, 24.08.2022). Aydaş çocuklar deve kemiği üzerine oturtularak çimdirilir (H. Ö., kişisel görüşme, 19.07.2022).

Kadınlara ilgili rahatsızlıklar da deve ve deve ürünleriyle tedavi edilir. Bunların bir kısmı gerçekçi bir kısmı büyüsel özellik gösterir. Devenin tüyünden kuşak yapıp bele sarıldığında bel soğukluğu yaşanmaz (A. Ö., kişisel görüşme, 24.08.2022). Çocuğu olmayan kadına deve dili yedirilir (Ş. U., kişisel görüşme, 02.07.2022). Dişi bir devenin karnının altından üç kez geçilir (Gönüllü, 1993, s. 78). Bir kadının çocuğu olmuyorsa, çocuğu olmayan kadın devesinin yularını yörede satılmış olarak bilinen evliyalara götürür. Yular çocuk olması için bu evliyalara sözde satılır. Daha sonra burada namaz kılınır, dua edilir. Türbede mum yakılır. Bu işler bitince yular tekrar eve getirilir (Gönüllü, 1993, s. 78). Doğumun kolay olması için hamile kadın devenin altından geçirilir (H. Ö., kişisel görüşme, 19.07.2022).

Deve ürünleri başka hastalıkların tedavisinde de kullanılır:

Öksürüğü tedavi etmek için hastaya deve sütü içirilir (Gönüllü, 1996, s. 20).

Deve yünü boğaza sarılırsa boyun ve boğaz ağrısı geçer (V. Ö., kişisel görüşme, 03.09.2022).

Çocuklar kabakulak olduğunda çocukların kulaklarına deve yünü sarılır (Ünalın, 2021, s. 243).

Ağrıyan adalelerde ağrıyı azaltmak için deve yünü kullanılır (Gönüllü, 1996, s. 20).

Astımı veya öksürüğü olan kişiye deve sütü içirilir (İ. S., kişisel görüşme, 12.08.2022).

Baş ağrısını tedavi etmek için ısırgan otu doğranır, deve dışkısı ile pişirilir ve ılık olarak başa sarılır (Ünalın, 2021, s. 215).

7. Alanya Köy Seyirlik ve Çocuk Oyunlarında Devenin Yeri

Alanya'da özellikle erkeklerin oynadıkları seyirlik oyunlarda deveye ve deveyle ilgili unsurlara sıkça yer verilmiştir. Bazı oyunlarda deve taklidi yapılırken bazı oyunlarda canlı develer kullanılmıştır. Söz konusu oyunlardan biri de "gübüdük" oyunudur. Gübüdük en büyük deve çanına verilen isimdir. Bu çan göç yapılırken devenin karın boşluğunun iki yanından sarkıtılarak kullanılır. Göç esnasında develer sırayla yürürken bu çandan çıkan sesler bir melodi oluşturur. Oyun da adını bu deve çanından alır. Oyunda ehil bir deve, 2 adet gübüdük çanı, 3 adet güğüm, 180 cm uzunluğunda bir ip ve oyuncu sayısı kadar göz bağı kullanılır. Gübüdük bir meydan oyunudur. Meydanda geniş bir alan açılır. Ebe gönüllüleri oyuna davet eder. Burada oyunu hiç bilmeyenlere öncelik verilir. Oyun en az iki kişiyle oynanır. Oyuncunun üst kısmı ve ayakları çıplak olmalıdır. Önce başka kişilerle oyunun tatbikatı yapılır ve oyuncuların izlemesi istenir. Meydana belli aralıklarla üç güğüm yerleştirilir. Güğümlerin biraz ilerisinde gübüdük çan olan deve durur. Devenin de ilerisinde üçüncü engel olarak iki kişinin göbek hizasında gererek tuttuğu ip yer alır. Tatbikattan sonra gerçek oyuna geçilir. Oyuncuların gözleri bağlanır. Meydan boşaltılır; deve, güğümler ve ip kaldırılır fakat oyuncunun bundan haberi olmaz. Ebe ilk oyuncuyu meydanın ortasına alır. Ebe'nin yönlendirmesiyle oyuncu önce sözde güğüm

engelini aşmalıdır. Daha sonra devenin çanı çalınır, yine ebenin yönlendirmeleriyle oyuncunun sözde deveyi geçmesi sağlanır. Son olarak da oyuncu atlayarak hayali ip engelini de geçer. Bu esnada seyirciler oyuncuyu alkışlayarak oyunun inandırıcılığını artırır. Bütün engelleri geçtiğini düşünen oyuncu, gözleri bağlı biçimde şenlik ağasının elini öpüp hediyesini almak için onun oturduğu tarafa yönelir fakat burada da oyuncu yanıltılır ve şenlik ağası yerine ağa gibi başka birinin eli öptürülür. Oyun böylece sona erer. Ebenin izni ile oyuncu gözlerini açar ve olanları anlamaya çalışır. Diğer oyuncular da hayali engelleri aşarsa en iyi oynayan birinci seçilir (Çolak, 2017, s. 91-96). Köy seyirlik oyunlarının yanı sıra deveyle ilgili isimlerin verildiği oyunlar oynanmıştır. Eskiden ağaç dallarının şekillendirilmesiyle oynanan *devecik* oyunu söz konusu oyunlardan biridir (Soysal, 2016, s. 199).

Alanya'daki önemli eğlencelerden biri de deve güreşleridir. Deve güreşleri eskiden develerin kızdığı kış aylarında ve her cuma yapılırken günümüzde bu gelenek biraz daha azalmıştır. Develerine güvenen deveciler bahse girerler. Süsledikleri erkek develerini ağızlarını sıkıca bağlayıp meydana salarlar. Güreş esnasında develerden hangisi kaçarsa o kaybetmiş sayılır. Kazanan deveciye de çeşitli ödüller verilir. Yine deve güreşi adı altında özellikle gençlerin oynadıkları bir oyun daha vardır. İki veya dört kişiyle oynanan bu oyunda, elleri bağlanan oyuncular belirlenen alan içinde birbirlerini yıkmaya çalışırlar (Yetkin, 1996, s. 99, 103). Deveyle ilgili bu oyunları ve eğlenceleri artırmak mümkündür.

Sonuç

Deve, Orta Asya Türk yaşamında bir binek, savaş ve yük hayvanı olarak kullanılmıştır. İslamiyet öncesinden günümüze devenin işlevselliği yanında kutsal bir fonksiyonu da olmuştur. Bu bağlamda şamanlar trans hâlinde başka bir âleme geçerken bu yolculuklarında kanatlı olduğu varsayılan develerden yararlanmışlardır. Develerin ongun olarak görülmesi İslamiyet'ten sonra da devam etmiş ve deveden çok çeşitli şekillerde yararlanılmıştır. Deve yüzyıllar boyunca Yörük geleneğinin ve yaşam tarzının bir gereği olmuştur. Deve eşliğinde yapılan göçlerde develer taşımadan ulaşıma Yörüklerin hayatını kolaylaştırmıştır. Bunun yanında Yörükler devenin etinden, sütünden, idrarından, tüyünden ve salyasından yararlanmışlardır. Ayrıca develer uzun göç yollarında Yörükler için birer arkadaş ve dost olmuştur. Böylece deve, Yörükler arasında daha da ayrıcalıklı hâle gelmiştir. Bu durum Alanya Yörükleri için de geçerlidir. Alanya Yörüklerinin yaşamının birçok sahasında deveyle ve deveyle ilgili ürünlerle karşılaşılır. Geçmişten günümüze sözlü kültür ürünlerinde, halk hekimliğinde, halk inanışlarında vd. folklorik unsurlarında deveyle ilgili unsunlar ve yaşanmışlıklar yer alır. Günümüzde göç algısının değişmesi ve modern ulaşım araçlarının kullanımı, Alanya'da deveye olan rağbeti azaltmıştır. Develer daha çok turist amaçlı yetiştirilmektedir. Buna rağmen Alanya halkının hafızasında, yaşamında ve kültüründe devenin izlerini görmek mümkündür. Alanya Yörükleri arasında deveye verilen önem ve ona atfedilen kutsiyet atalardan bir miras olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Kaynakça

- Aras, H. H. (2014). *Şiirleşen Yörük kültürü*. Sage Yayıncılık.
- Çolak, S. (2017). *Yörük oyunları Alanya yöresinde*. Alanya Belediyesi Yayınları.
- Çoruhlu, Y. (1995). Türk sanatında görülen deve figürlerinin sembolizmi. *Türk Kültürü Araştırmaları*, (Prof. Dr. Osman Aslanapa'ya Armağan), (XXXI), 95-104.
- Çoruhlu, Y. (2014). *Türk sanatında hayvan sembolizmi*. Kömen Yayınları.
- Davulcu, M. (2020). Antalya yöresinde “deve” ile ilgili halk veterinerliği uygulamaları hakkında bir inceleme. *Uluslararası Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 3 (4), 228-255.
- Er, T. (1996). Sosyo-kültürel değişme sürecinde batı Alanya Yörükleri. F. N. Koçak (Ed.), 4. *Alanya tarih ve kültür semineri 1994*, (ss.359-366). Günizi Grafik Yayınları.
- Gönüllü, A. R. (1988). Güney Doğu Anadolu Yörüklerinde deve isimleri. *İçel Kültürü*, 2 (5), 33.
- Gönüllü, A. R. (1993). Alanya halk kültüründe deve motifi. F. N. Koçak (Ed.), 1. *Alanya tarih ve kültür semineri*, (ss. 74-79). Seçil Ofset.
- Gönüllü, A. R. (1994). Alanya halk inançlarında ağaç motifi. *Türk Kültürü*, 376 (XXXII), 505-509.
- Gönüllü, A. R. (1996). Alanya'da deve kültürüne dair notlar. *İçel Kültürü*, 10 (43), 20.
- Gönüllü, A. R. (1997a). Türk halk inançlarında Nevruz motifi. *Bilge*, 11, 10-12.
- Gönüllü, A. R. (1997b). Alanya'dan derlenen halk inançlarından örnekler. *İçel Kültürü*, 11 (51), 16.
- Hacıhamdioğlu, T. (1997). Halk kültürümüzde deve. *ALSAV*, 1 (3), 12-13.
- Hacıhamdioğlu, T. (2009). *Alanya ağızından esintiler*. Alanya Kültür- Sanat ve Turizm Yayınları.
- Kaplan, M. (1991). *Türk edebiyatı üzerinde araştırmalar 3, tip tahlilleri*. Dergâh Yayınları.
- Koçakoğlu, B. (2017). *Rivayet ederler ki Alanya efsaneleri*. Alanya Belediyesi Yayınları.
- Korum, O. (1996). Sözlerimiz-köylerimiz. F. N. Koçak (Ed.). *Alanya tarih ve kültür seminerleri 1994*, (ss. 387-392). Günizi Ofset.
- Ögel, B. (2000). *Türk kültür tarihine giriş, C.VI*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Roux, J. P. (2011). *Eski Türk mitolojisi*. M.Y. Sağlam (Çev.). Bilgesu Yayınları.
- Sever, M. (2016). *Mersin ve yakın çevresinde halk inançları ve halk hekimliği*. Barış Kitap BasımYayın.
- Soysal, S. (2016) *Aliefendi uşağı Yörükçe Alanya*. Aybil Yayınları.

Türktaş (1997). Alanya ve köylerindeki türbe yatır ve adak yerleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, S.3, 9-14.

Ünalın, İ. (2022). Ebû Sâlim el-Ayyâşî'nin ve Abdulganî en-Nâblusî'nin seyahatnamelerinde atalar kültürüne dair tespitler." *ODÜ Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 915-930.

Ünalın, İ. (2023). Araplarda hayvan sesleri üzerine gelişen inanışlar. *Ses kitabı*. Naskali E. G. (Ed.). Paradigma Yayınları, 97-113.

Ünalın, Ö. (2021). *Alanya'da halk hekimliği*. Yayımlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.

Vural, A. (2020). *Alanya halk takvimi, takvimsel uygulamalar ve halk meteorolojisi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yetkin, H. (1996). *Yöremizdeki oyun ve oyuncaklarımız*. F. N. Koçak (Ed.). *Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri 1992*, (ss. 99-108), Günizi Ofset.

Yıldız, İ. (t.y.). *Senir beyliği ve Alanya Yörükleri*, Öz Hür Ofset.

Yıldırım, H. İ. (2015). *Alanya ve Gazipaşa (Antalya)'da halk tarafından kullanılan bazı doğal bitkilerin etnobotanik özellikleri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

URL-1: <https://www.alanya.bel.tr/Meclis-Karari/219/36/133-nolu-meclis-karari>. (08.04.2023).

Kaynak Kişiler

A.D.: Ali Durusoy, DT: 27.03.1949, Eğt.: İlkokul, Alanya, Çamlıca Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 12.08.2022. Antalya/Alanya.

A.Ö.: Ayşe Özkaya, DT: 16.06.1950, Eğt.: İlkokul, Alanya, Kaş Yaylası. Derleme tarihi ve yeri: 24.08.2022. Antalya/Alanya.

H.A.: Hasan Akar, DT: 05.09.1954, Eğt.: Ortaokul, Alanya, Gevne Yaylası. Derleme tarihi ve yeri: 04.08.2022. Antalya/Alanya.

H.A.: Hüseyin Apaydın, DT: 13.01.1948, Eğt.: İlkokul, Alanya, Aliefendi Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 22.07.2022. Antalya/Alanya

H.G.: Hüseyin Gök, DT: 12.07.1965, Eğt.: Ortaokul, Alanya, Demirtaş Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 09.07.2022. Antalya/Alanya.

H.İ.: Hasan İnci, DT: 11.12.1975, Eğt.: İlkokul, Alanya, Çamlıca Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 08.09.2022. Antalya/Alanya.

H.Ö.: Havva Özsoy, DT: 08.05.1971, Eğt.: İlkokul, Alanya, Elmalısu Yaylası. Derleme tarihi ve yeri: 19.07.2022. Antalya/Alanya.

İ.S.: İbrahim Sönmez, DT: 01.01.1935, Eğt.: İlkokul, Alanya, Fakırcalı Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 12.08.2022. Antalya/Alanya.

M. G.: Mehmet Gülten, DT: 05.06.1943, Eğt.: İlkokul, Alanya, Oba Alacami Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 04.08.2022. Antalya/Alanya.

M.Ö.: Mehmet Özcan, DT: 01.01.1935, Eğt.: İlkokul, Alanya, Gümüşkavak Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 06.08.2022. Antalya/Alanya.

M.Ş.: Mustafa Şen, DT: 12.01.1945, Eğt.: İlkokul, Alanya, Asmaca Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 12.07.2022. Antalya/Alanya.

M.Ş.: Mehmet Şam, DT: 11.03.1968, Eğt.: Lise, Alanya, Gümüşkavak Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 06.08.2022. Antalya/Alanya.

N.Ö.: Nazife Erdoğan, DT: 06.07.1958, Eğt.: İlkokul, Alanya, Akdam Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 11.07.2022. Antalya/Alanya.

Ş.U.: Şerife Uzun, DT: 08.10.1955, Eğt.: İlkokul, Alanya, Demirtaş Kasabası. Derleme tarihi ve yeri: 02.07.2022. Antalya/Alanya.

V.Ö.: Veli Özkan, DT: 01.01.1940, Eğt.: Ortaokul, Alanya, İsbatlı Mahallesi. Derleme tarihi ve yeri: 03.09.2022. Antalya/Alanya.

Camel in Alanya Folk Culture*

Özlem ÜNALAN**

Abstract

Camel is one of the sacred animals that has existed in the lives of Turks since pre-Islamic times and has a mythological characteristic. Being a significant means in the Arabic life tradition, camels became even more important among the Turks after the acceptance of Islam. Intercultural interaction, verses related to camels in the Koran, active use of camels during the period of Mohammed, and pilgrimage on camels for a certain period have increased the importance of camels among Turks. In addition, camels played a key role in transportation and facilitated people's work, making them more privileged than other animals. The features such as being able to carry a lot of loads and being an animal resistant to thirst and heat have also been instrumental in the use of camels among nomads. Today, camels are also precious for the people of Alanya who maintain the Yuruks tradition. During the times when the means of transport were nonexistent, Yuruks used to provide transportation through camels. Migrations and commercial journeys that took days were made on camels. The active role of camels in the lives of nomads has made camels special and meaningful. People have felt a deep respect and fondness for camels that are qualified as sacred animals. Camels have been considered protective animals and imagined as saints and angels. People have produced different words according to a camel's age and sex. Camels have been included in folk literature products ranging from Turkish poems to myths. Hair, meat, milk, urine, stool, saliva, and bones of camels have been considered valuable, and these things have been used in the treatment of a variety of illnesses. In this study, the place and importance of camel in Alanya folk culture are mentioned. In folk literature products, folk medicine, folk beliefs, Alanya plays, and issues related to camels are included. In addition, today, the usage areas of camel in Alanya are mentioned. In addition to written sources, information obtained from the source people was revealed as a result of the compilation study.

Keywords

Alanya, camel folk culture, Yuruks

---

* **Date of Arrival:** 13.04.2023

Date of Acceptance: 05.05.2023

Citation: Ünalın, Ö. (2023). Alanya Halk Kültüründe Devenin Önemi. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 4: 12-29.

** Asst. Prof. Dr., Bayburt University Faculty of Humanities and Public, Department of Turkish Language and Literature, BAYBURT/TURKEY, Email: ozlemunalan@bayburt.edu.tr ORCID: 0000-0001-5345-6499

Верблюд в народной культуре Аланьи*

Озлем Юнал**

Аннотация

Верблюд, занимающий важное место в турецкой культуре еще с доисламского периода, является одним из священных животных, обладающим мифологическими чертами. Значимость верблюда, который был незаменимым животным в культуре и быте арабов, возрасла среди тюрков с принятием ислама. Такие факты как, межкультурное взаимодействие, аята в Коране, связанные с верблюдом, использование верблюдов во времена пророка Мухаммеда и совершение священного паломничества в течение определенного периода посредством верблюдов способствовали закреплению данного животного в тюркской культуре. Помимо этого, возможность использовать верблюда в качестве средства передвижения, что значительно облегчало быт людей, выделяет его среди других животных. Способность переносить тяжелые грузы, обходиться долгое время без воды, выносливость к жаре – все это также сыграло важную роль в использовании верблюдов среди кочевников. Среди жителей Аланьи, которые и сегодня продолжают традиции юрюков, верблюд занимает особое место. Юрюки, кочуя или же отправляясь в торговое путешествие, издревле использовали верблюдов в качестве средства передвижения. Благодаря активной роли в жизни кочевых юрюков, верблюды стали особенными и священным животными, к которым относились с почетом и уважением. Верблюд воспринимается как животное-защитник и описывается в виде святого или ангела. В народной культуре верблюду присущи различные эпитеты, в зависимости от пола и возраста, а также образ верблюда можно встретить во многих жанрах народной литературы: от маны до легенд. Наравне с этим, верблюжья шерсть, мясо, молоко, моча, отходы жизнедеятельности, слюна и кости считались ценными и использовались при лечении различных недугов. В статье обращается внимание на место и значение верблюда в народной культуре Аланьи. В ходе работы рассмотрены примеры, связанные с фигурой верблюда в народной литературе, народной медицине, поверьях и народных танцах региона Аланьи. Кроме того, упоминаются области использования верблюдов в Аланьи и в наше время. В работе использованы как письменные источники, так и сведения, полученные в процессе полевых исследований и бесед с информантами.

Ключевые слова

Аланья, верблюд, народная культура, Юрюк

* Дата поступления статьи: 13.04.2023

Дата принятия статьи: 05.05.2023

Цитирование: Ünal, Ö. (2023). Alanya Halk Kültüründe Devenin Önemi. *TURAN Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi (TURANusbb)*, 4: 12-29.

** К.ф.н., Байбуртский университет, Факультет гуманитарных и социальных наук, кафедра турецкого языка и литературы. Байбурт / Турция. Электронная почта: ozlemunalan@bayburt.edu.tr ORCID: 0000-0001-5345-6499